

'Als kunstenaar lachen we om elkaars gewoontes'

INTERVIEW TOM BOGAERT De Documenta in Kassel haalt deze zomer kunstcollectieven uit alle hoeken van de wereld in huis. De Belg Tom Bogaert voelt zich in zijn sas in een Haïtiaans team. 'De meesten hadden zelfs hun wijk nog nooit verlaten.'

Het vijfjaarlijkse kunstevenement Documenta groeide deze keer vanuit een brede onderstroom. Kunstenaars zijn niet de vedetten op de affiche, maar een radertje van het geheel. Ze maken deel uit van geëngageerde teams die zo veel mogelijk disciplines inschakelen en inzetten op de kracht van het collectief.

Het Indonesische Ruangrupa, curator van de vijftiende editie, is zelf zo'n groep. Ze beoefent vooral de kunst van de samenwerking. De vijftien leden staan kritisch tegenover het westerse kunstmodel, dat naar hun smaak te veel steunt op individualisme en op machtsstructuren. Ruangrupa kiest voor solidariteit en sociale cohesie. Ze stelden een *lumbung* samen, een kerngroep van veertien kunstcollectieven uit onder meer Bangladesh, Colombia, Cuba en Palestina. Die nodigden op hun beurt zelf uit en brachten zo een sneeuwbal effect op gang. Zo participeren dit jaar liefst 1.500 kunstenaars aan een tentoonstelling die in theorie 100 dagen duurt, maar uitwaaiert in Kassel en ver daarbuiten.

Er zijn nog geen handvol Belgische deelnemers bij, onder wie Tom Bogaert. Hij werd als 'internationale' gast geïnviteerd door Atis Rezistans, dat in Port-au-Prince sinds 2009 een biënnale organiseert. Bogaert is als kunstenaar een laatbloeiër. Hij studeerde rechten, deed zijn burgerdienst in het opvangcentrum van het Klein Kasteeltje en focuste verder op vluchtelingen. Hij werkte onder meer voor Amnesty International, reisde naar Thailand, Kinshasa en Jeruzalem. Uiteindelijk belandde hij in New York. 'Ik was altijd al een maker en de creatieve roep klonk steeds luider. In 2000 werd ik geselecteerd door de Elisabeth Foundation for the arts, ik denk vanwege mijn exotische cv. Zo raakte ik als buitenstaander in de kunstwereld verzeild.'

Kidnapping

In 2013 schreef Bogaert zich in voor een *open call* van de Ghetto Biennale. Hij werd uitgenodigd, kreeg een fixer mee en ontmoette Michel Lafleur, waar hij sindsdien mee samenwerkt. De Haïtiaanse portretist en kalligraaf maakte in Port-au-Prince onder meer decors voor de trams en billboards voor kappers.

Bogaert: 'Hij hoort bij de creatieve cel, die met kunstevenementen reageert tegen de barre levensomstandigheden in de wijk Grand Rue. Dat is een getto, vinden ze, in een geteisterd land, waar nu zelfs geld afgetrosgeld wordt via kidnapping.'

De grootste hap uit het Documenta budget van Atis Rezistans ging naar reiskosten. Er waren tenenkrukkende visaperikelen, de cultuurschock was groot bij de achttien Haïtianen die overkwamen naar Kassel. 'De meesten hadden zelfs hun wijk

Tom Bogaert en Michel Lafleur, een Haïtiaanse kalligraaf die onder meer decors voor trams maakt. © Karsten Socher

Kitschdecor van ex-voto's en nepbloemen. © Karsten Socher

'Ik vang weleens op dat het niet hoort dat ik mij als witte man profileer op de kap van Haïtianen. Zo zie ik het niet: we vormen een artistiek duo'

nog niet verlaten', zegt Bogaert. Als locatie kregen ze de leegstaande Kunigundiskerk ter beschikking. De centrale opstelling, met sculpturen die naar voodoo verwijzen, stellen de clash voor tussen traditie en vernieuwing. De beelden, waarin ook schedels verwerkt zijn, zijn deels samengesteld uit afgedankte auto-onderdelen. 'In Haïti ontstaat kunst ook uit wat weggegooid wordt', zegt Bogaert.

Met zijn minicollectief Lafleur & Bogaert nam hij de zijkapel voor zijn rekening. In het kitschdecor van ex-voto's, kaarsen en nepbloemen installeerden ze een 'mobiele apotheek' waarmee venters in Haïti op straat lopen. Hoe Bogaert zijn werk het liefst ter plaatse bedenkt, demonstreerde hij vorig jaar in Villa Les Zéphirs in Middelkerke. Hij puzelde er een fontein bijeen met gerecycleerde opblaaspullen uit plastic. In Kassel pimpde hij een oude werkkeet tot *Bonbon tè majik*. Er worden 'modderkoekjes' in gebakken, het type vullende voeding dat Haïtiaanse moeders uit pure armoede aan hun kinderen uitdelen. In Kassel worden de koeken onderdeel van

een performance op een kleurrijke plek.

Dubbele bril

Bogaert: 'Ik vang weleens op dat het niet hoort dat ik mij als witte man profileer op de kap van Haïtianen. Zo zie ik het niet: we vormen een artistiek duo, een kleine coöperatieve. We leren veel van elkaar en lachen om elkaars gewoontes. Dat we vanuit die dubbele bril kijken, is juist een meerwaarde.'

Dat Documenta kiest voor organisatievormen van overal ter wereld, die het kunstclubje overstijgen, vindt hij een bonus. De output is plots anders: ze vertrekt van uit het hyperlokale en leunt aan bij tegenculturen. Collectieven zijn in uithoeken van de wereld ook een noodzaak: er zijn nauwelijks middelen voor kunst, ateliers en toonplekken zijn schaars. Zo is André Eugène, voorman van Atis Rezistans, de enige van het collectief met een bescheiden carrière. Maar hij stelt zich wel op als beschermengel van de getto buurt.

'Ik was ooit zelf een activist', zegt Bogaert. 'Maar ik zie mijn kunstenaarschap niet in het verlengde daarvan. Het klopt dat ik vooral voor geopolitieke verhalen kies, maar ze moeten een sterke visuele vertaling krijgen. De wereld veranderen door de kunst is niet mijn taak.'

Geert Van der Speeten

Documenta vijftien, 18/6-25/9 in Kassel